

Μεθοδολογικές αρχές λήψης ψυχοπαιδαγωγικού αναπτυξιακού ιστορικού

Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των συμπερασμάτων που προκύπτουν από τη συνολική αξιολόγηση εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από τις μεθοδολογικές αρχές που διέπουν τη διαδικασία λήψης ιστορικού (Sattler, 2018). Ως εκ τούτου, η λήψη ιστορικού δεν αποτελεί άτυπη συνομιλία, αλλά δομημένη, δεοντολογικά ρυθμισμένη και θεωρητικά τεκμηριωμένη διαδικασία, η οποία εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο πολυμεθοδολογικής αξιολόγησης. Μία από τις βασικές μεθοδολογικές αρχές είναι η αρχή της πολυπηγικής συλλογής δεδομένων (multi-informant approach). Η σύγχρονη παιδοψυχολογική αξιολόγηση αναγνωρίζει ότι καμία μεμονωμένη πηγή δεν επαρκεί για την πλήρη κατανόηση της λειτουργικότητας του παιδιού (Mash & Barkley, 2014). Οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί και το ίδιο το παιδί αποτελούν διακριτές αλλά συμπληρωματικές πηγές πληροφόρησης. Η σύγκριση και σύνθεση των δεδομένων από διαφορετικά περιβάλλοντα (σπίτι, σχολείο, κοινωνικό πλαίσιο) επιτρέπει την εκτίμηση της διασταυρούμενης εγκυρότητας των πληροφοριών και την κατανόηση της σταθερότητας ή μεταβλητότητας των συμπεριφορών. Η μεθοδολογική αυτή επιλογή εναρμονίζεται με το βιοψυχοκοινωνικό μοντέλο, το οποίο θεωρεί τη λειτουργικότητα ως αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης πολλαπλών συστημάτων (Engel, 1977).

Συναφής με την πολυπηγική προσέγγιση είναι η αρχή της τριγωνποίησης (triangulation). Η τριγωνποίηση συνίσταται στη χρήση πολλαπλών μεθόδων και εργαλείων για την επιβεβαίωση ή αναθεώρηση υποθέσεων (Cicchetti & Cohen, 2006). Η συνέντευξη ιστορικού, η άμεση παρατήρηση και τα ψυχομετρικά εργαλεία δεν λειτουργούν ανεξάρτητα, αλλά συμπληρωματικά. Η σύγκλιση δεδομένων από διαφορετικές μεθοδολογικές πηγές ενισχύει την αξιοπιστία της αξιολό-

γησης, ενώ οι αποκλίσεις προσφέρουν σημαντικές πληροφορίες για τη συνθήκη εκδήλωσης των δυσκολιών. Η δομημένη και ημι-δομημένη συνέντευξη αποτελεί βασικό εργαλείο στη λήψη ιστορικού. Η πλήρως δομημένη συνέντευξη ενισχύει τη συστηματικότητα και μειώνει την πιθανότητα παράλειψης κρίσιμων τομέων, ενώ η ημι-δομημένη προσέγγιση παρέχει ευελιξία διερεύνησης ιδιαίτερων ζητημάτων που αναδύονται κατά τη διάρκεια της συζήτησης (Mash & Barkley, 2014). Η μεθοδολογική ισορροπία μεταξύ δομής και ευελιξίας επιτρέπει την κάλυψη όλων των βασικών αναπτυξιακών τομέων, χωρίς να περιορίζεται η δυνατότητα εμβάθυνσης σε ειδικά θέματα. Μια θεμελιώδης αρχή είναι η αναπτυξιακή προοπτική. Η λήψη ιστορικού πρέπει να οργανώνεται χρονολογικά, λαμβάνοντας υπόψη τα αναπτυξιακά ορόσημα και τις τυπικές διακυμάνσεις της ανάπτυξης (Berk, 2018). Η αξιολόγηση αποκλίσεων προϋποθέτει γνώση του φυσιολογικού εύρους μεταβλητότητας. Η αναπτυξιακή θεώρηση επιτρέπει τη διάκριση μεταξύ παροδικών καθυστερήσεων και επίμονων δυσκολιών που συνδέονται με νευροαναπτυξιακές διαταραχές (American Psychiatric Association, 2022).

Η αρχή της λειτουργικής ανάλυσης αποτελεί επίσης κεντρικό μεθοδολογικό άξονα. Σύμφωνα με το πλαίσιο του ICF, η αξιολόγηση δεν εστιάζει αποκλειστικά στην παρουσία συμπτωμάτων, αλλά στις επιπτώσεις τους στη συμμετοχή και στη δραστηριότητα (World Health Organization, 2001). Η λήψη ιστορικού διερευνά πώς οι δυσκολίες επηρεάζουν την καθημερινή λειτουργικότητα του παιδιού, την αυτονομία, τις σχέσεις με συνομηλίκους και τη σχολική επίδοση. Η λειτουργική ανάλυση συνδέεται άμεσα με τον σχεδιασμό εξατομικευμένων παρεμβάσεων. Σημαντική μεθοδολογική αρχή αποτελεί η αρχή της πολιτισμικής επάρκειας. Η αξιολόγηση πρέπει να λαμβάνει υπόψη πολιτισμικούς, γλωσσικούς και κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες που επηρεάζουν τόσο την ανάπτυξη όσο και την ερμηνεία των συμπεριφορών (American Psychological Association, 2017). Η μη αναγνώριση πολιτισμικών διαφορών μπορεί να οδηγήσει σε διαγνωστικά σφάλματα ή υπερεκτίμηση δυσκολιών. Η πολιτισμικά ευαίσθητη συνέντευξη απαιτεί αναστοχαστική στάση και αποφυγή προκαταλήψεων. Η αρχή της δεοντολογικής διασφάλισης αποτελεί αδιαπραγμάτευτη μεθοδολογική προϋπόθεση. Η ενημερωμένη συναίνεση, η εμπιστευτικότητα και ο σεβασμός της αξιοπρέπειας του παιδιού και της οικογένειας αποτελούν βασικές ηθικές αρχές (American Psychological Association, 2017). Η λήψη ιστορικού δεν είναι ουδέτερη διαδικασία· διαμορφώνει σχέσεις εμπιστοσύνης και επηρεάζει την αντίληψη της οικογένειας για τη διαγνωστική διαδικασία. Η ακρίβεια της πληροφορίας εξαρτάται επίσης από την αρχή της αναστοχαστικότητας. Ο επαγγελματίας οφείλει να αναγνωρίζει τις δικές του θεωρητικές παραδοχές και πιθανές γνωστικές προκαταλήψεις (biases) που ενδέχεται να επηρεάσουν την ερμηνεία των δεδομένων (Sattler, 2018). Η αναστοχαστική στάση συμβάλλει στη μείωση επιβεβαιωτικής προκατάληψης (confirmation bias) και ενισχύει την επιστημονική εγκυρότητα.

Η μεθοδολογική αρχή της διαχρονικής συνέπειας αφορά τη διερεύνηση της σταθερότητας των συμπτωμάτων σε βάθος χρόνου. Οι νευροαναπτυξιακές διαταραχές, όπως η ΔΕΠΥ, χαρακτηρίζονται από πρώιμη έναρξη και διαχρονική παρουσία συμπτωμάτων (American Psychiatric Association, 2022). Η διερεύνηση της χρονικής πορείας των δυσκολιών αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για τη διαφορική διάγνωση. Η αρχή της συστηματικής καταγραφής και τεκμηρίωσης συνιστά επίσης βασικό μεθοδολογικό άξονα. Η καταγραφή πρέπει να είναι ακριβής, σαφής και απαλλαγμένη από αξιολογικές κρίσεις. Η χρήση αντικειμενικής γλώσσας ενισχύει την επιστημονική εγκυρότητα και διευκολύνει τη συνεργασία με άλλους επαγγελματίες. Επιπλέον, η μεθοδολογική αρχή της ενσωμάτωσης ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων επιτρέπει ολιστική κατανόηση. Η ποιοτική αφήγηση της οικογένειας προσφέρει πληροφορίες για το νόημα που αποδίδεται στις δυσκολίες, ενώ τα ποσοτικά δεδομένα από ερωτηματολόγια ή κλίμακες συμπεριφοράς παρέχουν συγκριτικά στοιχεία. Η συνδυαστική χρήση μεθόδων ενισχύει τη διαγνωστική ακρίβεια (Mash & Barkley, 2014). Τέλος, η αρχή της συνεργατικής προσέγγισης υπογραμμίζει ότι η λήψη ιστορικού αποτελεί διαλογική διαδικασία. Η ενεργή ακρόαση, η ενσυναίσθηση και η σαφής επικοινωνία ενισχύουν τη συμμετοχή της οικογένειας και προάγουν την αποδοχή των προτάσεων παρέμβασης (American Psychological Association, 2017). Οι μεθοδολογικές αρχές της λήψης ψυχοπαιδαγωγικού αναπτυξιακού ιστορικού περιλαμβάνουν: πολυπηγική συλλογή δεδομένων, τριγωνποίηση, ισορροπία δομής και ευελιξίας, αναπτυξιακή προοπτική, λειτουργική ανάλυση, πολιτισμική επάρκεια, δεοντολογική διασφάλιση, αναστοχαστικότητα, διαχρονική συνέπεια, συστηματική τεκμηρίωση και συνεργατική στάση. Η τήρηση αυτών των αρχών διασφαλίζει ότι το ιστορικό δεν αποτελεί απλή περιγραφή, αλλά επιστημονικά έγκυρη βάση για διάγνωση και παρέμβαση.